

PAŃSTWOWA KOMISJA
DO SPRAW PRZECIWDZIAŁANIA
WYKORZYSTANIU SEKSUALNEMU
MAŁOLETNICH PONIŻEJ LAT 15

Warszawa, dnia 4 kwietnia 2024 r.

WYDZIAŁ OPOSŁUGI PREZYDIUM SEJMU

L. cz. SPS-WP.020.71.11.2024

Data wpłynięcia 04.04.2024

BAF.023.3.2024

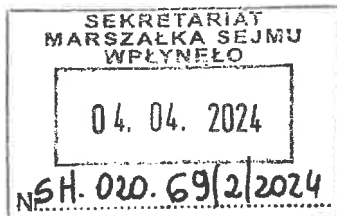
Do druku nr 209

Pan

Szymon Hołownia

Marszałek Sejmu

Rzeczypospolitej Polskiej

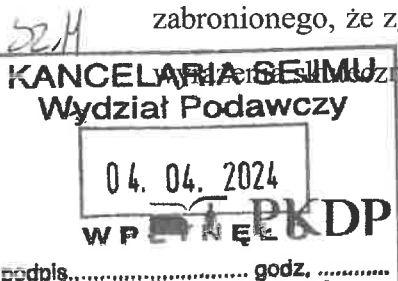

Szanowny Panie Marszałku

Odpowiadając na pismo Zastępcy Szefa Kancelarii Sejmu z dnia 20 lutego 2024 r. (znak: SPS-WP.020.71.5.2024), w przedmiocie przedstawienia przez Państwową Komisję do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15, opinii **do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny**, uprzejmie przedstawiam opinię Państwowej Komisji. Jednocześnie przepraszam za opóźnienie w jej przekazaniu.

I. W ocenie Państwowej Komisji, ważną inicjatywą jest próba wprowadzenia do polskiego ustawodawstwa definicji przestępstwa zgwałcenia, bazującej na zgodzie wyrażonej przez osoby uczestniczące w akcie seksualnym. Na gruncie aktualnie obowiązującego Kodeksu karnego cechą charakterystyczną zgwałcenia jest doprowadzenie ofiary do obcowania płciowego lub innej czynności seksualnej wbrew jej woli, przy użyciu przez sprawcę szczególnie nagannych środków w postaci przemocy, groźby bezprawnej lub podstępów. Warunkiem koniecznym przestępstwa zgwałcenia jest sprzeciw, który musi być przez pokrzywdzonego wyraźnie zmanifestowany. **Zmiana definicji zgwałcenia może ułatwić ściganie przestępstw zgwałcenia, gdyż nie będzie konieczne do ustalenia przez organy procesowe (nie będzie miało znaczenia), czy osoba pokrzywdzona stawiała wyraźny opór wobec niechcianych przez nią zachowań seksualnych sprawcy.**

II. Wątpliwości Państwowej Komisji budzi natomiast wprowadzenie w opisie czynu zabronionego, że zgoda musi być „świadoma i dobrowolna”. Kwestie związane ze sposobem wyrażenia zgody przez dysponenta dobrem prawnym, w doktrynie prawa nie budzą

większych wątpliwości. Oczywistym jest, że zgoda pokrzywdzonego dla swej skuteczności musi być wyrażona dobrowolnie, czyli musi być wolna od przymusu i podstępów, użycie przemocy lub groźby bezprawnej wyłącza skuteczność zgody. Oprócz tego, że zgoda musi być wyrażona dobrowolnie, to jeszcze musi ona być udzielona świadomie, czyli z pełnym zrozumieniem wagi swojej decyzji. Nie budzi również większych problemów doktrynalnych teza, że zgoda co do zasady powinna być wyrażona przed naruszeniem dobra prawnego, którego dotyczy. Przyjmuje się także, że najpóźniej zgoda może zostać wyrażona w chwili czynu.

Zauważyć jednak należy, że opis czynu zaproponowany w projekcie odbiega od terminologii używanej dotychczas w Kodeksie karnym. Przepisy kodeksowe, przy posługiwaniu się przesłanką zgody (braku zgody), np. art. 27 § 2, art. 74 1, art. 115 § 22, art. 123 § 2, art. 143 § 2, art. 152 § 1, art. 153 § 1, art. 191a § 1, art. 192 § 1, art. 211a § 2 i 3, art. 219, czy art. 278 § 2 k.k. pomijają dookreślenie zgody poprzez jakiegokolwiek przymiotniki (w tym „świadoma i dobrowolna”). Nie ma przy tym wątpliwości, że zgoda, o której mowa w tych przepisach, aby była prawnie skuteczna, musi stanowić wyraz własnej, świadomej oraz swobodnej i dobrowolnej (nieobciążonej wadą błędu, czy przymusu) decyzji.

Z tych względów w ocenie Państwowej Komisji, **dodatkowe określanie faktu zgody poprzez dodanie zaproponowanych w projekcie przymiotników („świadoma i dobrowolna”) jest nieuzasadnione.**

III. Przyjęcie proponowanej w projekcie zmiany w zakresie definicji zgwałcenia może naruszać strukturę przestępstw określonych w art. 197 (formy kwalifikowane) i art. 200 § 1 k.k. (wykorzystanie seksualne małoletniego).

A. Przepis art. 197 § 4 k.k. przewiduje typ kwalifikowany zgwałcenia, tj. zgwałcenie wobec małoletniego poniżej lat 15. Przepis ten stanowi, że jeżeli sprawca dopuszcza się zgwałcenia wobec dziecka poniżej 15. roku życia, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze dożywotniego pozbawienia wolności. Szczególna ochrona przewidziana w przepisie wynika z wieku osoby pokrzywdzonej, dla której czynności seksualne realizowane przy użyciu przemocy, groźby bezprawnej lub podstępów stanowią wyjątkową dolegliwość. Znaczenie mają tu również skutki na przyszłość dla dziecka skrzywdzonego zgwałceniem, a także większe ograniczenie możliwości obrony przed sprawcą niż pokrzywdzonego – osoby dorosłej.

W przypadku, gdy obcowanie płciowe lub inna czynność seksualna są realizowane bez użycia środków wymienionych w art. 197 § 1 k.k. (tj. przemocy, groźby bezprawnej lub podstęp), nawet za zgodą małoletniego poniżej lat 15, sprawca podlega odpowiedzialności z art. 200 § 1 k.k. Ustawodawca przyjął bowiem założenie o braku możliwości wyrażenia karnoprawnie skutecznej zgody w sferze życia seksualnego przez osobę, która nie ukończyła 15. roku życia. Art. 200 § 1 k.k. przewiduje zatem regułę, zgodnie z którą w każdym przypadku zachowania polegającego na obcowaniu płciowym z osobą poniżej 15 lat, albo dopuszczania się innej czynności seksualnej, doprowadzania do poddania się takim czynnościom lub do ich wykonania z osobą poniżej 15 lat, stanowią czyn zabroniony.

W przypadku przyjęcia definicji zgwałcenia w brzmieniu zaproponowanym przez projektodawców, przepis art. 197 § 4 k.k. – bez stosownej nowelizacji – straci rację bytu. Nie jest przecież możliwe wyrażenie przez małoletniego poniżej lat 15 prawnie skutecznej zgody („świadomej i dobrowolnej”) na udział w akcie seksualnym.

B. Proponowane w art. 197 § 1 k.k. zmiany zaostrzają sankcję karną. I tak, projekt wprowadza karę pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3, w miejsce kary pozbawienia wolności od lat 2 do 15. Oznacza to, że zgodnie z projektem, zagrożenie sankcją karną za zgwałcenie w typie podstawowym zawiera się w przedziale od 3 do 30 lat pozbawienia wolności. Zagrożenie sankcją karną za wymuszenie innych czynności seksualnych, określone w art. 197 § 2 k.k., wg. projektu, kształtuje się na poziomie od 2 do 10 lat pozbawienia wolności (obecnie od 6 miesięcy do 8 lat pozbawienia wolności).

Analogicznie projekt przewiduje zaostrzenie sankcji karnej za popełnienie przestępstwa seksualnego wykorzystania niepoczytalności lub bezradności. Obecnie art. 198 § 1 k.k. przewiduje odpowiedzialność karną w przedziale od 6 miesięcy do 8 lat pozbawienia wolności za obie formy sprawstwa, czyli obcowanie płciowe, poddanie się innej czynności seksualnej lub jej wykonanie. Projekt rozdziela czynności seksualnego wykorzystania niepoczytalności lub bezradności na odrębne jednostki redakcyjne, wskazując w § 1 na obcowanie płciowe – zagrożone sankcją karną od 3 do 30 lat pozbawienia wolności (proj. art. 198 § 1 k.k.) oraz w § 2 na poddanie się innej czynności seksualnej lub wykonanie takiej czynności – zagrożone sankcją karną od 2 do 10 lat pozbawienia wolności (proj. art. 198 § 2 k.k.).

Tożsamo, projektodawca konstruuje redakcję przestępstwa seksualnego wykorzystania stosunku zależności lub krytycznego położenia (proj. art. 199 § 1 i 2 k.k.).

Nie kwestionując zasadności podniesienia sankcji karnej za ww. rodzaje przestępstw należy podnieść, że **nowe brzmienie przepisów § 1 i 2 w art. 198 i art. 199 k.k. wzmacnia ochronę**

osoby pokrzywdzonej znajdującej się w sytuacji wyczerpującej znamiona tych przestępstw. Państwowa Komisja pozytywnie ocenia ten kierunek zmian.

C. Jednak bezkrytyczne przyjęcie projektowanych w art. 199 §1 i 2 k.k. zmian powoduje uchylenie przepisu § 2 art. 199 k.k. w obecnym brzmieniu, co Państwowa Komisja ocenia negatywnie.

Obecny przepis § 2 stanowi szczególną ochronę dzieci poniżej 15. roku życia przed przestępstwem seksualnego wykorzystania stosunku zależności lub krytycznego położenia i zastąpienie go projektowaną osobną jednostką redakcyjną do omawianego przestępstwa wykorzystania seksualnego, prowadzi *de facto* do uchylenia tej szczególnej ochrony dzieci (obecny § 2 art. 199 k.k.).

Rozwiązaniem powyższego problemu wydaje się umieszczenie proj. przepisu § 2 jako przepisu § 1a i pozostawienie przepisu § 2 w obowiązującym brzmieniu.

D. Przy nowelizowaniu ustawy w zaproponowanym w projekcie zakresie, zasadnym wydaje się dodanie do art. 198 k.k. osobnej jednostki redakcyjnej obejmującej ochroną dzieci poniżej lat 15 pokrzywdzonych tym przestępstwem, analogicznie jak ma to miejsce w odniesieniu do ich szczególnej ochrony zawartej w art. 199 § 2 k.k.

E. Państwowa Komisja wskazuje, że art. 197 § 3 i 4 k.k. przewiduje obecnie następujące typy kwalifikowane zgwałcenia, tj.:

- 1) wspólnie z inną osobą (art. 197 § 3 pkt 1),
- 2) wobec wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry (art. 197 § 3 pkt 3),
- 3) przy posłużeniu się bronią palną, nożem lub innym podobnie niebezpiecznym przedmiotem lub środkiem obezwładniającym albo poprzez działanie w inny sposób bezpośrednio zagrażający życiu (art. 197 § 3 pkt 4),
- 4) wobec kobiety ciężarnej (art. 197 § 3 pkt 5),
- 5) utrwalanie obrazu lub dźwięku z przebiegu czynu (art. 197 § 3 pkt 6),

Wszystkie ww. typy kwalifikowane są zbrodniami i z uwagi na wyższy stopień społecznej szkodliwości zakładają większą ochronę prawną (zagrożone są karą pozbawienia wolności od 3 do 20 lat) niż przewidziany w proj. art. 197 § 1 k.k. typ podstawowy (zagrożony karą pozbawienia wolności od 2 do 15 lat).

Jeżeli przyjąć podniesienie zagrożenia karnego w typie podstawowym z art. 197 § 1 k.k. w brzmieniu zaproponowanym w projekcie, to doszłoby do **wewnętrznej sprzeczności w przepisach dotyczących zgwałcenia, bowiem czyny w typie kwalifikowanym byłyby zagrożone niższą sankcją karną niż czyny w typie podstawowym.**

F. W przypadku przyjęcia, że typ podstawowy zgwałcenia (proj. art. 197 § 1 k.k.), seksualnego wykorzystania niepoczytalności lub bezradności (proj. art. 198 § 1 k.k.) oraz seksualnego wykorzystania stosunku zależności lub krytycznego położenia (proj. art. 199 § 1 k.k.) zostanie przez ustawodawcę usytuowany na poziomie zbrodni, **Państwowa Komisja wnioskuje o uzupełnienie projektowanych zmian o nowelizację także art. 200 § 1 k.k. i zaostreżenia sankcji karnej za seksualne wykorzystanie małoletniego do poziomu zagrożeń ww. przestępstw w typie podstawowym.** Wszystkie wskazane czyny zabronione charakteryzują się równie wysokim stopniem społecznej szkodliwości i powinny być przez ustawodawcę traktowane w podobny sposób. Propozycja ta jest tym bardziej uzasadniona, że przepis art. 200 § 1 k.k. chroni dzieci przed wykorzystaniem seksualnym i stanowi sygnał dla społeczeństwa, że państwo otacza szczególną troską i ochroną najmłodszych.

Z poważaniem
Przewodnicząca Państwowej Komisji
do Spraw przeciwdziałania wykorzystaniu
seksualnemu małoletnich poniżej lat 15
Karolina Bućko
Karolina Bućko